

Оригинални научни рад

Jelena S. VITKOVIĆ*

Milica D. JOTOV**
Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet

ANGLICIZMI U JAPANSKOM JEZIKU I NJIHOV KULTUROLOŠKI KONTEKST

Apstrakt: Ovaj rad ima za cilj da ispita značaj i upotrebu pozajmljenica u japanskom jeziku, sa posebnom osvrtom na anglicizme, u društveno-istorijskom i kulturološkom kontekstu.

Uprkos dugoj samoizolaciji u periodu Tokugava jezik je, iako kulturna tekovina koja je dobro čuvana od spoljnih uticaja, pretrpeo brojne promene; jedna od najznačajnijih je svakako dolazak velikog broja stranih reči, tzv. tuđica, što je rezultiralo obogaćivanjem vokabulara u lingvističkom kontekstu i širenjem kulturoloških vidika u društveno-istorijskom kontekstu.

Upliv novih reči je uticao i na bolje razumevanje i povećanje kvaliteta i učestalosti kontakata sa stranim kulturama, što dalje implicira da je upravo moć jezika bila spoljna sila koja je prouzrokovala niz lingvističkih i kulturoloških promena u japanskom jeziku.

Na globalnom nivou, interakcija jezika i kultura dovodi do boljeg razumevanja tuđih različitosti i smanjenje tendencije da se iste kritikuju ili čak osuđuju.

Кljučне речи: Japan, kultura, društvo, jezik, anglicizmi.

1. UVOD

Japanski jezik je, uprkos viševjekovnoj samoizolaciji¹ u kojoj su kulturne tekovine bile u potpunosti sačuvane u svom izvornom obliku, pretrpeo značajne promene ulaskom pozajmljenica iz različitih jezika, poput kineskog, korejskog, a kasnije i portugalskog, holandskog, engleskog.

Jezik se ne može tumačiti izvan kulturološkog konteksta kojim je uslovljen i omeđen, niti sačuvati od promena pod uticajem kontakata sa različitim kulturama.

* Docent, mimijotov@gmail.com

** Doktorant, jelena.jotov@gmail.com

1 鎖国、sakoku, zemlja u lancima, period dvoipovekovne samoizolacije Japana u kojoj su kontakti sa stranim narodima, jezicima i kulturama svedeni na minimum, uz apsolutni nadzor i kontrolu države

2. JEZIČKE PROMENE

Najbolji primer promena jezika pod uticajem stranih kultura je upravo japanski jezik. Sve do Nara perioda (奈良時代、Nara jidai), VIII vek, Japanci su zapisivali svoja usmena predanja pomoću kandžija (漢字)– kineskog pisma, koje su uveli u VI veku. Sa razvijanjem kana pisma, razvija se i japanski jezik, smanjuje se uticaj kineskog pisma i literature i razvija se

autohtona japanska književnost. Japanski vokabular se deli na tri grupe: kango 漢語 (sino-japanske reči ili japanske reči kineskog porekla), jamato kotoba 大和言葉 (izvorno japanske reči) i gairago 外来語 (pozajmljenice, reči stranog porekla). Kango čini oko 60% japanskog rečnika, dok se u svakodnevnoj konverzaciji može pronaći u manjem procentu (oko 16%).

Japan ima dugu tradiciju usvajanja i prilagođavanja delova stranih kultura, pa ni jezik nije izbegao ovu sudbinu: pod naletom uticaja snažne kineske države prihvaćeno je (između ostalog) i kinesko pismo koje se i danas koristi, a kasnije, prilikom susreta sa Zapadom, ponovo snažnijim državama od Japana, prihvaćene su reči iz raznih evropskih zemalja. Katakana カタカナ je pismo koje služi za transkripciju stranih reči: njeno učestalo korišćenje govori o količini pozajmljenih reči, prvenstveno iz engleskog jezika koje su danas, pod naletom modernizacije, popularizovane do te mere da umnogome zamenjuju izvorne japanske reči.

Sa druge strane, unutar samog japanskog jezika mogu se naći različiti dijalekti, koji, zahvaljujući dugoj izolaciji Japana, kako spoljašnjoj, tako i unutrašnjoj, uslovljenom ponajviše neprohodnim brdovitim predelima, imaju mnogo međusobnih razlika. Oni međusobno variraju u izgovoru, vokabularu ili morfologiji glagola i prideva i dele sa na istočne i zapadne. Tako će na istoku za negaciju biti korišćen sufiks -nai, a na zapadu -n ili -nu. Rjukju jezik, koji se smatra dijalektom japanskog, Japanci ne razumeju s lakoćom, što se može uporediti sa jezicima i dijalektima bivše Jugoslavije u kojoj se Slovenac i Hrvat neće bez poteškoća razumeti sa Srbinom iz Pirota, jer je lokalni dijalekt jako udaljen od standardnog, tada srpskohrvatskog, jezika.

Srpski jezik je doživeo sličnu sudbinu, prvenstveno pod uticajem turskog i nemačkog jezika. Ove reči su ostale u svom izvornom obliku i koriste se u svakodnevnoj komunikaciji. Neke od njih, zahvaljujući činjenici da su pojmovi iz strane kulture u pitanju, poput džezve ili šaltera, nemaju svoj prevodni ekvivalent u srpskom jeziku. Sa druge strane, neretko će ljudi prozor nazvati fensterom na severu, ili pendžerom na jugu. U srpskom jeziku kao i u japanskom, postoje razni dijalekti, koji se razlikuju od regije do regije, međutim najpoznatija razlika možda je između ijekavskog i ekavskog dijalekta.

Anglicizmi nisu zaobišli ni srpski ni japanski jezik, a zahvaljujući mas medijima, obaveznom učenju engleskog jezika u osnovnim školama, sve je češća njihova upotreba. Kao i u Japanu, ova potreba za anglicizmima je često subjektivna, retko kad objektivna, pošto za većinu reči postoji prevodni ekvivalent u srpskom jeziku, i više je stvar izbora nego potrebe.

3. LINGUA FRANCA – ENGLISKI JEZIK

Engleski kao lingua franca je zanimljiv pojam, odvojen od svog kulturnog aspekta, jer je prilagodljiv ne svom kulturološkom poreklu, već kulturnom okviru samog govornika. Koncept engleskog kao lingua franca (ELF), polazi od postavke da „bolje poznavanje ELF vodi ka informisanom donošenju odluka, pre svega u oblasti nastave, učenja i evaluacije, ali i u širem kontekstu jezičke politike i planiranja” (Filipović, 2008a: 289). U situacijama u kojima se engleski u ovom obliku koristi, važnija je efikasnost od tačnosti, odnosno „prenošenje poruke“. Stoga je engleski u ovoj funkciji veoma hibridan: Neretko su vršenja istraživanja o korišćenju engleskog u ove svrhe koja su pokazala da govornici menjaju engleski i prilagođavaju ga svom jeziku. Najčešće greške su korišćenje prvog lica umesto trećeg, zamena predloga, naglašavanje eksplicitnosti (how long time umesto how long) i s., koje u suštini, ne remete i ne menjaju smisao same konverzacije.

U Srbiji se engleski jezik uči od osnovne škole, veoma je često u upotrebi i u svakodnevnoj komunikaciji, a susrećemo se sa njim od malih nogu preko mas medija. Sa druge strane, globalno je zastupljeno mišljenje da su Japanci loši u stranim jezicima. Otkud ova predrasuda?

Korene ove predrasude možemo pronaći u istoriji Japana. Kao ostrvska zemlja, Japan je prilično retko komunicirao sa predstavnicima drugih nacionalnosti, a kad bi komunicirali, to je bila posredna komunikacija, putem knjiga. Tako je veliki broj Japanaca ovladao kineskim pisanim jezikom, čitajući kineske klasike i budističke spise, kao i pisao na kineskom, ali potrebe za govorenjem na stranom jeziku nije bilo. Uprkos svemu, prilikom susreta sa evropskim misionarima, Japanci su brzo ovladali pisanim latinskim jezikom, ne pokazujući težnju za učenjem portugalskog, španskog ili italijanskog. Tako je i nastao stereotip u odnosu na strani jezik: znati jezik znači umeti čitati na stranom jeziku, jer se tim putem dolazi do informacija kojima je nemoguće pristupiti na drugi način.

U Japanu se engleski jezik takođe uči od osnovne škole, ali pogrešnim pristupom, koji onemogućuje Japance da komuniciraju na engleskom jeziku. U Japanu, školarci uče engleski sa jednim ciljem: proći pisani test koji predstavlja uslov za upis na fakultet, koji ne sadrži usmeni deo – studenti se fokusiraju na gramatiku i pisanje. Sa druge strane, u Japanu, studenti se ne ohrabruju da učestvuju u nastavi, uvrežen je tradicionalan vid edukacije u kome profesor predaje, student zapisuje, i sposobnost komunikacije je minimalno akcentovana. U „kulturi srama“ 恥の文化 (haji no bunka) kao što je japanska, studenti izbegavaju da govore na jeziku koji uče iz očiglednog razloga – da ne bi pogrešili i osramotili se.

Sa druge strane, za pisanje japanskog jezika koristi se slogovno pismo, i reči su formulisane po principu suglasnik-samoglasnik. Engleski i srpski jezik pišu se alfabetom, i neretko se nalazi više suglasnika jedan pored drugog. Zahvaljujući ovome, Japanci imaju tendenciju umetanja samoglasnika između suglasnika,

što nekad dovodi i do neprepoznatljivosti određenih reči. Drugi veliki problem je nepostojanje glasa *l* u japanskom jeziku i njegovo mešanje sa *r* (u Drugom svetskom ratu često je nesposobnost Japanaca da razlikuju i pravilno koriste ove glasove odavala japanske špijune). Mnoge engleske reči ovim putem postaju nerazumljive, stoga pribeći engleskom jeziku kao sredstvu komunikacije u Japanu često može biti pogrešan pristup. Za sigurnije i lakše sporazumevanje uputnije je koristiti Japanglish (和製漢語)² od English (英語).

Još jedna specifičnost japanskog mentaliteta: Japanci inspiraciju crpe iz stranih kultura, preuzeto prilagođavaju svojim potrebama i dobijaju nov produkt (u ovom slučaju jezik) koji umnogome prevazilazi original; u japanskom jeziku preuzeti strani izrazi dobijaju neretko i sasvim novo značenje, nepoznato izvornim govornicima jezika davaoca, što dodatno obogaćuje i uvećava vokabular u japanskom, kao u jeziku primaocu.

4. SPORAZUMEVANJE „RUKAMA I NOGAMA“ – PROBLEMI SA GESTIKULACIJOM

Neverbalna komunikacija je značajan segment svakog jezika i kulture i vrlo često je ona nerazumljiva pripadnicima drugih jezičkih i kulturnih celina. Gotovo refleksna reakcija u procesu sporazumevanja je uključivanje „jezika tela“ kao jednog od pomagala u komunikaciji. Međutim, i ovo može biti frustrirajuće kad je u pitanju pristup zapadnih zemalja istoku, i obrnuto, jer se i gestikulacija i govor tela veoma razlikuju i mogu biti pogrešno protumačeni, čak i uvredljivi.

Prva velika razlika u body language signalima je upravo kontakt očima. Za razliku od zapadnih civilizacija, u Japanu se kontakt očima smatra vrlo neučtivim gestom, čak i agresivnim. Tu je onda i problem rukovanja – u Japanu se rukovanje sve češće primenjuje pri susretu sa strancima, ali uobičajen gest je poklanjanje. Dublji i duži naklon, ukazuje na veće poštovanje. I položaj ruku je bitan kod poklanjanja: dok će muškarci držati ruke spuštene sa strane, žene će ih držati na prednjoj strani nogu. Za novac, dok će se u Srbiji protrljati kažiprst, srednji prst i palac, u Japanu će spojiti palac i kažiprst, oformljavajući krug. Isti gestikulacioni znak označava i slaganje ili pohvalu, u smislu izraza u redu ili ok. Ni ovako precizno uputstvo za korišćenje govora tela ne garantuje izbegavanje neprijatnosti usled nerazumevanja. Naime, položaj kažiprsta i palca u odnosu na ostale prste šake mogu označavati i znak za kondom, u zavisnosti od toga da li su srednji,

2 Wasei-eigo su japanske reči konstruisane od jednog ili više elemenata iz engleskog jezika, pseudo-engleske reči ili fraze u japanskom jeziku; često kao takve ne postoje u standardnom engleskom jeziku, ili se njihovo značenje razlikuje od reči iz kojih su ove kovanice izvedene

domali i mali prst dole ili gore u odnosu na krug formiran palcem i kažiprstom. Takođe, kada pokušavamo nekoga pozvati, u Srbiji ćemo okrenuti šaku nagore i mahati ka sebi, u Japanu je potpuno obrnuto, dlanom na dole, odmahivaće prstima, sto u našoj kulturi ima suprotan efekat, odnosno označava teranje, odbacivanje nekog od sebe, u smislu „odlazi” od mene, a ne „dođi k meni”.

Japanski pokreti su odmereni, kratki. Zapadnjaci, sa druge strane, prilikom objašnjavanja, neretko imaju običaj da se „razmahuju” rukama, što se u Japanu takođe može shvatiti neučtivim i nekulturnim. Japanci će više verovati neverbalnoj komunikaciji nego izgovorenom, stoga je veoma je važno imati na umu japanski senzibilitet i osećaj za kulturu i pristojnost pre stupanja u konverzaciju. Ovo je još jedna velika tema koja zavređuje pažnju istraživača, što će sigurno biti jedan od narednih ciljeva autora u analizi jezika, kulture i društva.

5. TEHNOLOGIJA KAO NEZAMENLJIV INSTRUMENT U PROCESU KOMUNIKACIJE

U novoj eri u kojoj živimo, naglasak je na tehnologiji, koja postaje sastavni deo svakodnevnog života. Računari predstavljaju neizostavni deo svakodnevice koji pruža mogućnost komunikacije sa drugim ljudima. Nije prošlo mnogo od nastanka interneta, čija je i danas glavna funkcija komunikacija dva korisnika, do toga da je postao neophodno sredstvo komunikacije, upoznavanja novih ljudi, uopšte posrednik svih međuljudskih odnosa. Najinteresantniji deo interneta za sigurno su „društvene mreže” – zavisnost novog doba, koje, dok sa jedne strane pružaju mogućnost komunikacije, sa druge stvaraju jaz među ljudima.

Prijatelji su zavaljujući tehnologiji, postali udaljeni na „klik”, bili to prijatelji sa drugog kraja zemlje ili prve komšije. Pristup internetu i virtuelnom svetu postao je jedan od prioriteta svakog od nas – tehnologija pruža široki spektar aparata kojima se možemo poslužiti; pored računara, laptopova, tableta, ili modernih telefona koji su razvijeni do mere da predstavljaju računare u malom, u svakom trenutku možemo se „konektovati” na „net”, „lajkovati” nekome sliku, ili „šerovati” novi status. Tehnologija i internet su toliko rasprostranjeni i neophodni, da postoji i nemali broj zvaničnih fobija povezanih sa tehnologijom (TechPhobias), od kojih su najzastupljenije Loremophobia (strah od gubitka daljinskog upravljača) i Nomophobia (Strah od gubljenja ili nestanka mobilnog telefona).

Zastupljenost nomofobije je alarmantna, i veliki je broj ljudi koji osećaju paniku kada nisu u blizini svog mobilnog telefona, kada im je baterija na izmaku, ili ukoliko im je ukraden ili izgubljen. Ovo zaista nije za čuđenje, s obzirom da je mobilni telefon za mnoge ljude predstavlja jedini vid komunikacije sa drugima.

Korišćenje tehnologije u velikim količinama, uslovalo je stvaranje potpuno novog jezika, koji se polako integriše u svakodnevnu komunikaciju. Uglavnom su u pitanju pozajmljenice iz engleskog jezika, skraćenice i akronimi, za koje nam je neretko potreban rečnik da bi smo ih razumeli. Na internetu čak postoji i netiquette – bonton za korišćenje interneta. Tek se u ovim prevodima gubi mnogo toga, i stvaraju se ogromni jazovi između generacija, korisnika interneta i tehnologije, iako su stvarani sa namerom da povezuju ljude.

Tehnologiji možemo zahvaliti za veliki broj novih informacija, pomoć u bilo kakvoj situaciji, za veliki broj novih prijatelja, kao ponovno sretanje starih. Internet i društvene mreže su velika pomoć prilikom učenja stranog jezika i upoznavanja novih kultura. Kada se naiđe na nepoznatu reč, pojam ili rečenicu u stranom jeziku, ali i u domaćem, omogućen nam je veliki broj internet rečnika, sajtova za prevođenje, kao i internet škola. Ali kada su u pitanju dva specifična jezika poput srpskog ili japanskog, koliko tu pomaže tehnologija?

Tehnologija dosta pomaže, rečnika i sajtova za prevod na japanski jezik je sve više, ali japanski, senzibilan, kako na odabir i red reči, baca i najbolje prevodiocu u dilemu, čineći time tehnologiju skoro beskorisnom. Bez upoznavanja sa samom japanskom kulturom, teško se možemo osloniti isključivo na tehnologiju. Iako popularni sajtovi za prevođenje mogu prevesti pojmove ili reči, kako uopšte ukucati japanski kanđi ukoliko ne znamo njegovo čitanje? Slično je i sa srpskim jezikom: padeži kao takvi kod ovih „veštačkih“ prevodilaca svedeni su na nominativ ili akuzativ, pa stoga samo iz konteksta prevedene rečenice možemo naslutiti smisao. Iako je komunikacija uspostavljena, potrebno je mnogo truda da bi i funkcionisala.

6. PRILAZAK JAPANSKOJ KULTURI

Japanska duga tradicija izolacije dovela je do toga da Japanci retko stupaju u neformalne komunikacijske odnose sa strancima. Sa druge strane, Japan ima dugu tradiciju učenja o stranim kulturama, usvajanja njihovih segmenata i prilagođavanja japanskoj kulturi.

Ukoliko se upustimo u učenje japanskog jezika, moramo uzeti u obzir njihovu bogatu tradiciju i kulturu na koju su veoma ponosni. Japanski jezik svrstava se u deset najtežih jezika za učenje, između ostalog i zbog nemogućnosti da se japanski jezik izvuče iz okvira samog Japana, kulture i tradicije.

Prva velika problematika je samo pismo, koje se sastoji iz tri različita pisma, potom činjenica da se, van okvira popularnih anime i mangi, oni koji studiraju japanski jezik ne mogu susresti dovoljno često sa njim, što je vrlo slično japanskom učenju engleskog jezika.

Da bismo se mogli koristiti japanskim jezikom, neophodno je poznavanje tradicije: prva velika i najčešća greška koja se čini, jeste podrazumevanje da se

svima možemo obraćati jednako. Persiranje je oblik koji postoji u tradiciji kako srpskog, tako i engleskog jezika, i on u kratkim crtama, služi za obraćanje osobama koje su na višem položaju od govornika.

U Japanu, osim za osobe višeg ranga, postoje različiti oblici glagola, forme i sufiksi i za osobe istog ranga kao i govornikovog, i za one nižeg i višeg ranga. Govornik se može obratiti nadređenom unižavajući sebe u rečenici ili uzdižući sagovornika u odnosu na sebe. Formalni govor koji se koristi u ovakvim situacijama je potpuno neprikladan za svakodnevnu komunikaciju sa svojim bližnjima, skoro kao i korišćenje svakodnevnog govora u formalnim situacijama. Međutim, ukoliko se izuzmu opšti hijerarhijski odnosi (šef – radnik, profesor - student) u većini komunikacijskih šema, izbor adekvatnog honorifikativnog govora zavisi od ličnog osećaja i doživljaja situacije i sagovornika.

Međutim, kada se jednom upoznamo sa japanskim jezikom i kulturom, otvara nam se novi svet neprevodivih i teško prevodivih reči i izraza.

7. PROBLEMI SA PREVOĐENJEM NEPREVODIVOG

Kada se govori o prevođenju, savršen prevod kao takav ne postoji. U prevodima se uvek nešto izgubi, ponajviše smisao ili senzibilitet rečenice, jer svaki prevodilac prilikom tumačenja jezika pokušava da originalan iskaz uobličiti tako da bude pristupačan i razumljiv onom delu čitalačke ili slušalačke publike koja ne vlada dotičnim jezikom. Kod prevođenja nekih univerzalnih reči ovakav problem retko nastane, ali ako se u tekstu koji se prevodi nađu pojmovi vezani za određenu kulturu koji kao takvi ne postoje u kulturi jezika na koji se prevodi, pribegava se raznim tehnikama, poput objašnjenja u fusnotama, apozicije, i sličnog prilikom čega se gubi osećaj celine dela koje se prevodi.

Srpsku kulturu najčešće opisuju kao „kultura inata“. Šta je to inat, i kako ga prevesti? Kako strancu objasniti promaju? Srpski jezik bogat je ovakvim rečima. Da bi smo objasnili šta znači „Čejfim kafu“, ili „bre“, bila bi potrebna duga objašnjenja.

Kineski filozof Fung Yu Lan u Istoriji kineske filozofije je rekao da je prevod kao sažvakana hrana i ako čovek ne može sâm da žvaće hranu, mora mu se dati već sažvakana (Fung Ju-Lan, Istorija kineske filozofije, drugo izdanje, Nolit, Beograd 1977, Predgovor str.9). Ovaj navod se, zapravo, pripisuje Kumarajivi³, prevodiocu budističkih spisa na kineski jezik. Iako je posle Kumoradjive bilo boljih i tačnijih prevoda budističkih sutri i spisa, Kinezi i dalje najviše vole njegove, jer je su ugodni za uho poput muzike.

3 Kumarajiva: „prevod je poput žvakanja hrane; njome treba hraniti druge koji nisu u stanju da žvaću. Kao rezultat, tako prerađena hrana mora biti lošijeg ukusa i arome od originalne“ (ODAKLE JE CITAT?)

Japanski jezik bogat je ovakvim pojmovima. Njihova suptilnost razvila je reči za osećanja i situacije koje u nama izazivaju određenu reakciju. Kako to objasniti, pogotovo ukoliko je za nekoga drvo samo drvo, dok je za Japanca drvo jedan svet u malom? Primeri prelepih reči i fraza u japanskom jeziku zaslužuju posebnu pažnju i podrobno istraživanje.

8. MALI REČNIK TERMINA KOJE JE TEŠKO PREVESTI NA JAPANSKI JEZIK

Izraz „lost in translation” veoma je eksploatisan u kontekstu rasvetljavanja pojmova koji su neprevodivi. Glavna asocijacija jeste film Sofije Kopole koji se, u veoma šaljivom maniru, bavi ozbiljnom temom - posledicama pogrešnog tumačenja jezika i potpunog nerazumevanja istog. Ponudićemo neke karakteristične primere pojmova koje nije lako, ili je nemoguće, prevesti sa japanskog na bilo koji drugi jezik.

Wabi-sabi 侘び寂び (uglavnom se piše kanom: hiraganom わびさび ili katakanom ワビサビ) predstavlja princip življenja u kome se lepota nalazi u nesavršenostima, u nepostojanom. Wabi-sabi je pojam usko povezani sa ciklusom života, nastajanjem i propadanjem. Wabi-sabi princip se može primeniti u svim segmentima života, u umetnosti, književnosti, filozofiji. Najpribližniji prevod jeste - savršena lepota prouzrokovana nesavršenošću, što je zapravo objašnjenje ovog filozofskog koncepta. Prevod samih reči bi još više čitaoca udaljio od značenja. Wabi 詫び je zapravo reč nastala iz prideva wabishii 詫びしい što znači jadan, usamljen. Wabi je rustična jednostavnost, osećaj za jednostavno i nenametljivo, uživanje u jednostavnosti života. Sabi 錆び znači usamljenost, pridev 寂しい usamljen, odvojen, pust. Zenbudistički koncept wabi-sabi je nemoguće razumeti ako se reč istrgne iz kulturološko-filozofskog konteksta. Posledično, ona se našla u čajnoj ceremoniji, ceremoniji mirisa, kaligrafiji, ikebani i mnogim drugim segmentima umetnosti.

Yuugen 幽玄 je estetski princip usko povezan sa konceptom wabi - sabi. Iako u svom osnovnom značenju označava emocionalni doživljaj veličine univerzuma i svesnost naše malenkosti u istom, njegova upotreba ipak varira u zavisnosti od konteksta. Isto tako može označavati i neshvatljivu dubinu, nepostojanu lepotu, iskonsku lepotu, šarm stvari koje ne možemo u potpunosti razumeti.

Kintsugi 金継ぎ ili *kintsukuroi* 金繕い je još jedan estetski termin koji objašnjava princip wabi - sabi. U bukvalnom prevodu znači „popuniti pukotinu zlatom“, i predstavlja postupak u kome se polomljen ili napukao predmet ne odbacuje, kao što bi to bio slučaj u zapadnim zemljama, već se pukotina bukvalno ispunjava tečnim zlatnim prahom, naglašavajući time lepotu nesavršenosti.

Mono no aware 物の哀れ predstavlja fundamentalan estetski koncept u japanskoj umetnosti. Iako prevod nema lep prizvuk, jer se generalno prevodi kao tuga i nostalgija zbog prolaznosti života, lepota unutar same prolaznosti, na japanskom jeziku ovaj termin ima konotaciju elegantnog i intelektualnog, uključuje osećaj zahvalnosti prolaznosti i neuhvatljivosti lepote prirode kojom smo okruženi, patos, snažan estetski senzibilitet.

Komorebi 木漏れ日 – japanska kultura je veoma osetljiva prema prirodi, stoga je ova reč sama po sebi čista poezija: označava lepotu sunčevih zraka koja se probijaju kroz lišće drveća.

Kawaakari 川明かり je reč koja evocira sliku reke koja svetli pri zalasku sunca, odnosno odbijanje poslednjih sunčevih zraka sa površine reke.

Osim ovih koncepata, Japanci imaju posebne reči za neke svakodnevne situacije i događaje, koji bi se teško preveli na neki drugi jezik. Neke od njih su:

Tsundoku 積ん読 – označava kupovanje knjiga, iako smo svesni da ih nećemo uskoro pročitati, ili iako imamo već knjige koje nismo pročitati, a kupujemo druge. U suštini označava nagomilavanje knjiga.

Irusu 居留守 predstavlja veoma zanimljivu situaciju koju bi mogli objasniti - pretvarati se da smo odsutni, „svetla jesu upaljena, ali kući nema nikoga“. Ovo se često izvodi: pridete vratima, i kada kroz špijunku ugledate nekoga koga ne želite da primite u goste, veoma tiho se sklonite od vrata i sačekate da ode. Zanimljivo je da Japanci kao veoma učtiv i obziran narod imaju termin za to.

Chuu to hanpa 中途半端 je još jedan veoma zanimljiv pojam koji bi se najbolje preveo „napola i još malo“. Ima prizvuk da nečemu nešto nedostaje, i da bi bilo savršeno kada bi „još samo da...“. Najbolji primer možda bi bila situacija kada treba da se susretnete sa prijateljem, a on vam javi da će zakasnuti. Ukoliko javi da će zakasnuti pet do deset minuta, to je u redu, jer nije problem toliko sačekati. Isto je i kad zamoli da se sat sastanka pomeri za sat ili dva, imate dovoljno vremena da popijete kafu, pojedete nešto. Ali ako javi da će kasniti dvadeset minuta, to je upravo *chuu to hanpa*, moglo bi se, u duhu srpskog jezika prevesti kao „ni tamo ni ’vamo“.

Neke neprevodive reči česte su u svakodnevnom govoru, pogotovo u poslovnoj komunikaciji. Neke od najkarakterističnijih su:

Otsukaresama お疲れ様 se najčešće prevodi kao „Hvala Vam na trudu“. Međutim, *otsukaresama desu* nema toliko formalan i bezličan prizvuk, i možda bi bukvalniji prevod bio „Hvala Vam što ste se trudeći se, umorili zbog ovoga“. Često se može čuti u japanskom poslovnom razgovoru.

Yoroshiku onegai shimasu よろしくお願ひします je najčešće korišćena i faktički neprevodiva fraza u japanskom jeziku. Koristi se u situacijama kada se uspostavlja kontakt oko nečega, bilo u poslovnom, prijateljskom ili bilo kom drugom odnosu, i znači da se osoba koja ju je izgovorila nada uspešnom odnosu, iako možda na prvi pogled, razlog uspostavljanja odnosa nije definisan.

Najbolje se objašnjava u situacijama gde se koristi po početku i završetku posla dve kompanije u kontekstu „Nadam se da ćemo lepo saradivati“ ili „Nadam se da ćemo ponovo saradivati“.

Još jedan veoma komplikovan, ali i veoma zanimljiv aspekt je velika zastupljenost onomatopeje u japanskom jeziku. Na primer, *gobo gobo* označava bujicu vode, *zaa zaa* označava vodu koja brzo teče, *pota pota* je voda koja kaplje, dok *dara dara* označava presipanje vode. Pravilnom upotrebom onomatopeje može se zameniti gestikulacija ili određena reč u japanskom jeziku. Japanski ima preko tri puta više onomatopejskih izraza od engleskog i njima se služi da izrazi širi spektar jezičkih distinkcija (Kristal 2000:174).

Gestikulacija je veoma važan vid komunikacije koji se razlikuje od kulture do kulture. U Kembričkoj enciklopediji, Dejvid Kristal daje primer *munjevitih obrva* (brz pokret podizanja obrva, uz zadržavanje od oko 1/6 sekunde, a u cilju privlačenja pažnje sagovornika i iskazivanja spremnosti za uspostavljanje društvenog kontakta) kao oblik gestikulacije koji je razumljiv u mnogim kulturama, i kao takav se smatra univerzalnim, dok u Japanu važi za nepristojan čin opštenja (Kristal 2000:402). Čomski je smatrao da lingvistika treba da pređe granice pojedinih jezika i istraži prirodu ljudskog jezika u celini, otkrivanjem „jezičkih univerzalija“, što će doprineti razumevanju prirode ljudskog uma. Kao teorijska konsekvencija generativne teorije nastaje *mrežna gramatika*, proistekla iz istraživanja veštačke inteligencije, sa ciljem da simulira način na koji ljudi razumevaju rečenice nekog jezika. Japanci su u potpunosti primenili ove teorijske postulate i uspešno implementirali u robotiku, što je rezultiralo apsolutnom dominacijom Japana nad ostatkom sveta u oblasti visoke tehnologije i veštačke inteligencije (Kristal 2000:409).

Za poznavanje i pravilnu upotrebu jezika, neophodno je razumevanje društveno-istorijskog i kulturološkog konteksta. Da bi proces usvajanja stranog jezika bio kompletan i uspešan, svako ko želi da nauči ovaj jezik paralelno mora usvajati i socijalne i lingvističke elemente. Kuno se u kontrastivnoj analizi engleskog i japanskog bavi problemima, sličnostima i razlikama jezika, što je odličan nastavni materijal za studente i istraživače japanskog, kao i jezika koji ne pripadaju indoevropskoj grupi jezika.

Ono što proizilazi kao zaključak jeste da su situacije u kojima sagovornici mogu biti izgubljeni u prevodu česte i donekle neizbežne. Kada se uzme u obzir da se fenomen „biti izgubljen u prevodu“ može dogoditi unutar jednog jezika, jasno je da je neizbežno biti izgubljen u situacijama u kojima se koriste dva ili više jezika.

Jezik je živi organizam i on se menja i napreduje zajedno sa napredovanjem kulture, u sebi noseći dugu tradiciju. Za uspešno savladavanje stranog jezika, neophodno je poznavanje kulture, običaja i istorije. Proces usvajanja jezika je veoma kompleksan i samo holistički pristup može omogućiti otkrivanje

i razumevanje istog; pravilno tumačenje neprevodivih pojmova koje svaki jezik, bez izuzetaka sadrži, a u cilju izbegavanja situacija u kojima bi sagovornici zasigurno bili „izgubljeni u prevodu“.

9. MALI REČNIK ZANIMLJIVIH PRIMERA ANGLICIZAMA U JAPANSKOM JEZIKU

スランプ - srozan, posrnuo.

スランプになっているニナ (u slengu, Nina koja je potpuno „prsla“).

サラリーマン - kombinovanjem engleskih reči salary (plata) i man (čovjek) nastaje kovanica koja se odnosi na radnog čoveka; on je nosilac čitave jedne epohe; uglavnom radi u japanskoj korporaciji, prima mesečnu platu od koje se izdržava, poseduje osobine predanog i lojalnog radnika, više predstavlja filozofski koncept koji opisuje visoko moralnog i društveno odgovornog radnog čoveka, nego radnika koji živi od plate.

アラサー oko tri tridesete (žena), žena koja ima tridesetak godina; kombinovanjem skraćenih engleskih reči around što znači oko, otprilike (アラウンド), od kog nastaje ara アラ i thirty (izgovara se サートイーsa-ti) od koga nastaje sa サー.

アラホー oko četrdesete (žena), žena koja ima četrdesetak godina; kombinovanjem skraćenih engleskih reči around i forty, na japanskom ホーテイー; skraćeno hō ホー.

ハーフ engl. half, osoba koja nema čisto japansko poreklo, jedan od roditelja je stranac; u slengu srpskog jezika odgovarajući prevod bi bio polutan; u konotaciji pogrđan izraz za osobu ne čistog japanskog porekla, polu – Japanac.

マイペース - kombinacijom dve engleske reči my (moj) i pace (brzina, trka); odnosi se na izraz kojim se označava radnja koju subjekat vrši svojim tempom, brzinom, bez utrkivanja sa nekim.

マイ箸 - jedan od izraza koji je nastao kombinacijom strane i japanske reči; kombinacijom engleske prisvojne zamenice my (moj) i japanske reči hashi (štipići za jelo), dobija se sintagma moji štipići što označava lični pribor za jelo, štipići koji nisu za jednokratnu upotrebu i ne koristi ih niko drugi osim vlasnika.

マイハウス - kombinovanjem dve engleske reči: lična zamenica my マイ (moj) i house (kuća) ハウス dobija se izraz moja kuća, moj dom.

ラブラブ♥ reduplikacija engleske reči love (ljubav).

ラブストーリー - kombinovanjem dve engleske reči, love ラブ (ljubav) i story ストーリー (priča) dobija se sintagma ljubavna priča.

U moru primera, autori su izabrali samo najzanimljivije koji su u svakodnevnoj upotrebi, a koriste ih podjednako pripadnici kako mlađe tako i starije populacije oba pola.

10. FRAZE I IZRAZI KOJI SU NASTALI KOMBINACIJOM REČI IZ RAZLIČITIH JEZIKA

バックシャン - kombinovanjem reči iz različitih jezika, engleskog back バック (nazad, pozadi) i nemačkog シャン schön, dobija se izraz koji se ne nalazi ni u jednom od jezika iz kojih je nastao - žena koja lepo izgleda samo otpozadi (kada se okrene, uočava se ružno lice; žena koja ima lepu figuru i deluje privlačno ako se gleda straga, sve dok se ne okrene i pokaže svoje ružno lice).

アルバイター - izraz koji označava osobu koja obavlja part time job (posao sa pola radnog vremena), nastao od nemačke reči radnik „arbeiter”.

フリター - reč koja označava osobu koja nije za stalno zaposlena, radi pod ugovorom na određeno vreme; nastala od engleske reči free (slobodan) i skraćene verzije nemačke reči arbeiter; zapravo opisuje osobu koja je nosilac jedne nove radne epohe u kojoj mladi odbijaju da budu zarobljeni i ograničeni radnim vremenom i radnim vekom, osobu koja menja radna mesta u skladu sa potrebom zarađivanja novca, zapošljava se kratkoročno, nakon čega uzima sebi odmor u cilju trošenja te zarade, a zatim opet ulazi u fazu traženja novog posla, čime započinje novi ciklus zarađivanja- trošenja-ponovnog zapošljavanja.

ロンパリ - kombinacijom engleske reci London ロン i francuske reči Paris パリ dobija se opet jedinstvena reč koja samo u japanskom jeziku ima takvo značenje, a odnosi se na osobu koja je razroka, pa jednim okom, bukvalno, gleda na London, a drugom na Paris (metafora vezana za geografski položaj ovih evropskih gradova koji se na mapi prikazuju kao mesta na suprotnim krajevima).

11. ZAKLJUČAK

Iako pobornici jezičkog purizma zagovaraju stav o potrebi sabotiranja stranih reči u maternjem jeziku, a u korist domaćih, proces globalizacije je nezauzavljiv; a naročito napredak tehnologije omogućava brzu i kvalitetnu verbalnu i pisanu komunikaciju između pripadnika kultura koje su čak i geografski veoma udaljene. Jezički čistunci eksplicitno ističu posledice preterane upotrebe tuđica i ukazuju na nenadoknadive gubitke koje trpi izvorni jezik usled invazije stranih reči, pritom zanemarujući činjenicu da je jezik živi organizam koji se menja i raste zajedno sa napredovanjem kulture i razvojem civilizacije, uvek zadržavajući osnovne elemente sopstvenog identiteta i noseći u sebi noseći dugu tradiciju; što ga čini prepoznatljivim i nakon mnogobrojnih pretrpljenih promena.

Upliv stranih reči u matični jezik doprinosi ne samo obogaćivanju vokabulara, već i širenju kulturoloških vidika usled složenog, ali neodvojivog procesa usvajanja jezika kao dela društvenog konteksta. Za razumevanje i pravilno tumačenje i upotrebu stranog jezika, neophodno je poznavanje i kulture, običaja i istorije.

Samo ovakav holistički pristup izučavanju i savladavanju stranih jezika može otvoriti vrata bogate kulturološke riznice jednog naroda i osvetliti put ka razumevanju različitih društava i kultura.

LITERATURA

- Бугарски 2009: Бугарски Ранко. Nova lica jezika – sociolingvističke teme, Čigoja štampa, Beograd
- Коизуми 1993: Koizumi Tamotsu. Nihongo Kihon Doshi Jiten, Taishukan
- Ковечес 1990: Kövecses Zoltan. Emotion concepts. New York: Springer.
- Кристал 1988: Kristal Dejvid. Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike, Nolit, Beograd
- Кристал 2000: Kristal Dejvid. Kembrička enciklopedija jezika, Nolit, Beograd
- Куно 1973: Kuno Susumu. The Structure of the Japanese Language. Cambridge, Massachusetts and London, England: The MIT Press.
- Масуока 1982: Masuoka Toru. Nihongo Judoobun no imi bunseki. Gengo Kenkyuu 82:48-64.
- Мешчерјаков 2010: Мешчерјаков Александар. Књига јапанских симбола. Београд: Логос
- Нихонго 1972: Nihongo Kokugo Daijiten. Japanese Comprehensive Dictionary, 2nd edition. Tokyo: Shougakukan.
- Фунг Ју Лан 1977: Fung Ju-Lan. Istorija kineske filozofije, drugo izdanje, Nolit, Beograd,
<http://www.sabrinamiso.com/en/kanji-9-untranslatable-japanese-words>
<http://organvlasti.com/moderne-igracke/racunari/moderna-tehnologija-vs-covek/>
<http://blog.webafrica.co.za/general/7-tech-phobias/>
<http://www.kwintessential.co.uk/resources/global-etiquette/japan-country-profiles.html>
<http://www.tofugu.com/guides/japanese-body-language/>
http://en.wikipedia.org/wiki/Sino-Japanese_vocabulary
http://en.wikipedia.org/wiki/English_as_a_lingua_franca
<http://www.japanese-language.org/japanese/dialects.asp>

Jelena S. VITKOVIĆ

Milica D. JOTOV

ANGLICISMS IN JAPANESE AND THEIR CULTURAL CONTEXT

SUMMARY

This study aims to show the historical and cultural context of English loanwords in Japanese, the process of domestication, and the functions performed by English loanwords. The orthographic, phonetic, morphological, semantic, and syntactic modifications of borrowed words have helped their assimilation. However, linguistic and cultural loanwords have, to a certain extent, remained separated from the Japanese language and culture, which resulted in the westernization of the Japanese life and language.

As a result of the economic, political, and cultural influence of Great Britain and the United States and the imposition of English as the international language, a number of world languages have adopted foreign words from English, most notably in the 20th century. There are thousands of such loanwords in the Japanese language. Many of them are well-established in the language and in everyday use.

The Japanese isolation from the West was interrupted by the arrival of the US war ships at the Tokyo port in the mid-19th century. The nation was urged to accept American requests to open trade routes and diplomacy, which had further affected linguistic changes and the enrichment of the Japanese language with numerous foreign words. In the 1930s, the Japanese government was against the introduction of foreign cultures; thus, leading to the elimination of foreign words from the language during the war. However, during the six-year US occupation, the Americans oversaw and greatly influenced the rebuilding of the Japanese society. Once again, Japan invested tremendous effort to westernize its society. The eliminated words again returned to the language, and the “boom” of foreign culture adoption was restored, which has remained the case until today. The study “*nihon no sankoutoshō*”, Reference books of Japan, published by Nihon toshokan kyōkai (Japan Association of Libraries 1980) shows that, aided by the spread of mass media, over a half of the 25,000 borrowed words in the Kadokawa's Loanword Dictionary entered the Japanese language after World War II and most of them are taken from English.

When the elements of one foreign culture and language are lent to another language, they adapt to its new cultural and linguistic context. The majority of loanwords in Japanese exhibit an orthographic, phonological, structural or semantic connection with the linguistic system of the language from which they are taken.

The need to add vowels to English words to fit into the syllabic structure of the Japanese language resulted in very long loanwords. Borrowed words are often abbreviated either upon or after entering the language. This usually involves cutting off the end of a word that is left out. Blending has also occurred - it is obtained by a combination of abbreviated words which results in new expressions that do not exist in English.

Key words: Japan, culture, society language, anglicisms